

Hemşirelik öğrencilerinin klinik deneyimleri stres düzeylerini ve benlik saygılarını etkiler mi?

Do nursing students' clinical experiences affect their stress levels and self-esteem?

Burcu Çakı Döner¹, Kübra Tohumcu², Nurgül Özdemir³

¹ Arş. Gör. Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Gaziantep, Türkiye, b.caki@hotmail.com, 0000-0002-3592-5121

² Uzm. Hemş. Adıyaman Besni Devlet Hastanesi, kubratohumcu0203@gmail.com, 0000-0001-7878-2012

³ Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı Gaziantep, Türkiye, nuozdemir@hotmail.com, 0000-0002-9466-1357

Anahtar Kelimeler:
Hemşirelik Öğrencileri, Klinik Uygulama, Stres, Benlik Kavramı.

Key Words:
Nursing Students, Clinical Practice, Stress, Self Concept.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Uzm. Hemş. Adıyaman Besni Devlet Hastanesi, kubratohumcu0203@gmail.com, 0000-0001-7878-2012

DOI:
10.52880/sagakaderg.1279340

Gönderme Tarihi/Received Date:
07.04.2023

Kabul Tarihi/Accepted Date:
14.07.2023

Yayımlanma Tarihi/Published Online:
01.09.2023

ÖZ

Amaç: Bu araştırma hemşirelik öğrencilerinin klinik deneyimlerinin stres düzeyleri ve benlik saygıları ile olan ilişkisini incelemek amacı ile yapılmıştır. **Yöntem:** Tanımlayıcı desende yürütülen araştırmanın örneklemini 460 hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında tanıtıcı bilgi formu, İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği, Klinik Stres Anketi Ölçeği ve Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği kullanılmıştır. Veriler SPSS 22.0 paket programı ile analiz edilmiştir. **Bulgular:** Katılımcıların İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği toplam puanının 56.66 ± 8.85 , Klinik Stres Anketi toplam puanının 36.40 ± 12.22 , Algılanan Stres Ölçeği toplam puanının ise 61.77 ± 20.47 olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların en yüksek puanı İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği'nin kendini sevme alt boyutundan aldığı saptanmıştır. İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği, Klinik Stres Anketi ve Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0.05$). **Sonuç:** Öğrencilerin benlik saygısı, klinik stres düzeyi ve algılanan stres puanları ortalama değerlere yakındır. Hemşirelik öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri benlik saygılarını, algıladıkları stresi ve özellikle klinik ortamdaki stres düzeylerini etkilemektedir.

ABSTRACT

Aim: This research was conducted to examine the relationships between the clinical experiences of nursing students and their stress levels and self-esteem. **Method:** The sample of the study, which was conducted in a descriptive design, consisted of 460 nursing students. The Personal Information Form, Two-Dimensional Self-Esteem Scale, Clinical Stress Questionnaire, and Perceived Stress Scale for Nursing Students were used to collect the data. The data of the study was analyzed with the SPSS 22.0 package program. **Results:** It was determined that the mean score of the Two-Dimensional Self-Esteem Scale was 56.66 ± 8.85 , the mean score of the Clinical Stress Questionnaire was 36.40 ± 12.22 , and the mean score of the Perceived Stress Scale for Nursing Students was 61.77 ± 20.47 . It was determined that the participants got the highest score on the Two-Dimensional Self-Esteem Scale's subscale of Self-Liking. Additionally, there are no statistically significant relationships between the mean scores of the Two-Dimensional Self-Esteem Scale, the Clinical Stress Questionnaire, and the Perceived Stress Scale for Nursing Students ($p > 0.05$). **Conclusion:** The participants' self-esteem, clinical stress levels, and perceived stress scores are close to moderate values. Sociodemographic characteristics of nursing students affect their self-esteem, perceived stress, and especially stress levels in clinical environments.

GİRİŞ

Üniversite dönemi, genç bireylerin kimlik ve bağımsızlık elde etme çabalarının devam ettiği gelişimsel bir dönem olmakla birlikte aynı zamanda üniversite yaşamının getirmiş olduğu problemlerle de mücadele edilmeye çalışılan ve ilişkilerin çok hızlı değiştiği erişkinlik dönemine geçiş evresidir. Hemşirelik öğrencileri eğitimleri boyunca hem üniversite öğrencisi ve genç olarak hem de okul ve hastane ortamının neden olduğu sorunlarla ve çatışmalarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Hemşirelik eğitimi bu yönleri nedeniyle stres yükü

fazla olan bir eğitimidir (Güngörmüş ve ark., 2015). Sağlık bakımının etkin, yeterli ve dengeli bir biçimde verilebilmesi için hemşirelik öğrencilerinin stres düzeyleri kontrol altına alınmalı, profesyonel hemşirelik hizmetlerinde gerekli olan bilgi, beceri ve anlayış temelinde eğitimleri tamamlanmalıdır (Karağözoğlu ve ark., 2014). Hemşirelik eğitimi birbirini bütünleyen iki ana bölümden oluşur. Bu bölümler; teorik bilgi ve klinik uygulamadır (Fırat Kılıç, 2018). Bilim ve sanat mesleği olan hemşirelik eğitiminde beceri geliştirmede klinik uygulamanın önemli bir yeri vardır (Sançar ve ark., 2021). Klinik eğitim, hemşirelikte öğrenme

ve eğitimin kalbi olarak kabul edilir. Klinik öğrenme ortamı öğrenci hemşirelerin profesyonelleşmesinde, olumlu öğreniminde ve duygusal iyilik hali üzerinde oldukça önemli etkilere sahiptir (Kalyani, 2019). Hemşirelik eğitiminin klinik uygulama bölümü, öğrenci hemşirelerin klinik deneyimde pek çok stres faktörüyle karşılaşmaları nedeniyle teorik bölüme göre daha streslidir (Özdemir ve ark., 2020). İlk klinik deneyim, hemşirelik öğrencilerinin hem mesleki gelişimlerinin başlangıcı hem de eğitim yolculuklarında bir dönüm noktasıdır (Rafati ve ark., 2017). Hemşirelik eğitim programının klinik deneyimleri, sorumlulukları ve mesleki beklentileri stres durumlarını etkiler (Sritoomma ve Domkrang, 2017). Hemşirelik eğitiminin vazgeçilmez bir ögesi olan klinik eğitim, öğrencinin hastane ortamında yaparak/yaşayarak öğrenmesini sağlayan bir süreçtir. Klinik öğrencinin alışık olmadığı bir ortamdır. Öğrencinin klinikteki hasta, hekim, hemşire ve diğer sağlık personeli ile iletişim konusundaki deneyimsizliği ve yaşayacağı değişik deneyimler onu bir dizi sorunlarla karşı karşıya bırakabilir. Bu sebeple öğrenci hemşireler tarafından klinik deneyim, hemşirelik eğitim sürecinde en fazla kaygıya neden olan durumlardan biri olarak belirtilmiştir (Taşdelen ve Zaybak, 2013). Genel olarak klinik alana ait stres faktörleri; teorik bilgi eksikliği, klinik uygulamalara yönelik beceri eksiklikleri (Özdemir ve ark., 2020), motivasyon ve uyum eksiklikleri, hata yapma korkusu (Wang ve ark., 2018), personelle, akranlarıyla ve hastalarla etkisiz iletişim (Rafati ve ark., 2017), klinik ortamda eğitimciler tarafından yeterli düzeyde destek görememe (Martos ve ark., 2011), ölüm olayı ya da ölmek üzere olan hastalar ile karşı karşıya gelme korkusu (Liu ve ark., 2015), hastanın sorumluluğunu üstlenememe, klinik uygulamalar sırasında kendine güven eksikliği, ekipmanla çalışma vb. olarak sıralanabilir (Karaca ve ark., 2015). Stresli durumlar benlik saygısını olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Benlik saygısı düzeyi yüksek olan öğrenciler ise yeni olaylar karşısında daha olumlu ve daha özgüvenli bir yaklaşım sergilemektedirler (Fırat Kılıç, 2018). Benlik saygısı çok boyutlu bir kavram olmakla birlikte, bazı araştırmacılar benlik saygısını kendini sevme ve öz yeterlilik olmak üzere iki boyutta ele almıştır (Doğan, 2011; Acun Kapıkıran ve Güzel, 2021). Öz yeterlilik bireylerin kendilerine olan güvenlerini yansıtır. Hemşirelik öğrencilerinde öz yeterlilik algı seviyesinin yükselmesi klinik uygulamaya karşı stres düzeylerini azaltmaktadır (Göger ve Çevirme, 2019). Kendini sevme bireyin kendisini bir değer olarak görüp, kendinden memnun olması anlamına gelir (Doğan, 2011). Benlik saygısı bireyin sağlığı ve psikolojik iyilik hali ile ilişkili olup insanların stresli durumlarla başetme yeteneğini ve bu durumlarda vereceği tepkileri etkileyen önemli bir unsurdur (Fırat

Kılıç, 2018). Literatürde hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmaların sonuçları öğrenci hemşirelerin yaşadıkları stresin başarı düzeylerini, kendilerine olan güvenlerini ve benlik saygılarını olumsuz etkilediği ortaya konulmuştur (Fırat Kılıç, 2018; Pandey ve Chalise 2015; Farhan ve Khan 2015; Al-Sayaghi ve ark., 2023). Aynı zamanda mesleği isteyerek seçmek; bireyin mesleği severek yapmasına, kendini ve meslektaşlarını sevmesine, mesleki ilişkilerinin ve iş doyumunun yüksek olmasına dolayısıyla çalışma ortamını olumlu algılamasına etki etmesi açısından son derece önemlidir (Mollaoğlu ve ark., 2010).

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışma hemşirelik öğrencilerinin klinik deneyimlerinin stres düzeyleri ve benlik saygıları ile olan ilişkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Hemşirelik öğrencilerinin algılanan stres düzeyleri klinik stres düzeyleri ile ilişkili midir?
2. Hemşirelik öğrencilerinin algılanan stres düzeyleri benlik saygıları ile ilişkili midir?
3. Hemşirelik öğrencilerinin klinik stres düzeyleri benlik saygıları ile ilişkili midir?
4. Hemşirelik öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri algılanan stres düzeyini etkiler mi?
5. Hemşirelik öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri klinik stres düzeylerini etkiler mi?
6. Hemşirelik öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri benlik saygılarını etkiler mi?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu çalışma, tanımlayıcı araştırma türündedir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde eğitim alan, Türkçe bilen ve bilişsel bozukluğu olmayan 830 hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur. Çalışmada örneklem seçimine gidilmeyip, çalışmayı katılmayı kabul eden ve dahil edilme kriterlerine uyan 460 hemşirelik öğrencisi örneklemi oluşturmuştur.

Veri Toplama

Veriler, araştırmacılar tarafından oluşturulan anket formu aracılığıyla yüzyüze toplanmıştır. Anket formunun doldurulması ortalama 10-15 dakika sürmüştür.

Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan Tanıtıcı Bilgi Formu ile literatürde yer alan İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği, Klinik Stres Anketi Ölçeği ve Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır.

Tanıtıcı Bilgi Formu, katılımcıya ait sosyodemografik ve mesleki özelliklerini değerlendiren 10 sorudan oluşmaktadır (Mohsen, 2017; Ağaçdiken ve ark., 2016; Mankan ve ark., 2016; Taşdelen ve Zaybak, 2013; Ünal ve ark., 2008).

İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği (İBBSÖ), Tafarodi ve Swann (2001) tarafından geliştirilmiştir. Doğan (2011) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenilirliği yapılan ölçek 16 maddeden ve 2 alt boyuttan (kendini sevmeye ve öz yeterlilik oluşmaktadır). Ölçek maddeleri 1 (neredeyse hiç bir zaman) ve 5 (neredeyse her zaman) arasında puanlanan 5'li likert tipinde değerlendirilmektedir. Ölçekte ters kodlanan maddeler (1,6,7,8,10,13,15,16) bulunmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, benlik saygılarının yüksek olduğunu göstermektedir (Tafarodi ve Swann, 2001; Doğan, 2011). Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında cronbach alfa değeri; kendini sevmeye alt boyutu için 0.83, öz yeterlilik alt boyutu için 0.74 bulunmuştur (Doğan, 2011). Ölçeğin bu çalışmadaki cronbach alfa değeri 0.85'tir.

Klinik Stres Anketi (KSA), Pagana (1989) tarafından geliştirilen, Şendir ve Acaroğlu (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçek 20 madde ve 4 alt boyuttan (tehdit, mücadele, zarar, yarar) oluşmaktadır. Ölçek maddeleri 0 (hiç) ve 4 (çok fazla) arasında puanlanan 5'li likert tipinde değerlendirilmektedir. Ölçek toplam puanı 0-80 puan arasında değişmekte olup, ölçekten alınan puan arttıkça stres düzeyi artmaktadır (Pagana, 1989; Şendir ve Acaroğlu, 2006). Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasındaki cronbach alfa değeri 0.70 olarak bulunmuştur (Şendir ve Acaroğlu, 2006). Ölçeğin bu çalışmadaki cronbach alfa değeri 0.84'tür.

Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği (HÖASÖ), Sheu ve ark. tarafından (2002) geliştirilen ve Karaca ve ark. (2015) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenilirliği yapılan ölçek 29 madde ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddeleri 0 (benim için stres verici değil) ve 4 (benim için çok stres verici) arasında puanlanan 5'li likert tipinde değerlendirilmektedir. Ölçek toplam puanı 0-116 puan arasında değişmekte olup, ölçekten alınan yüksek puan stres seviyesinin yükseldiğini göstermektedir (Sheu ve ark., 2002; Karaca ve ark., 2015). Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında cronbach alfa değeri 0.67-0.93, iki haftalık test tekrar test güvenilirliği ise 0.96 olarak bulunmuştur (Karaca ve ark., 2015). Ölçeğin bu çalışmadaki cronbach alfa değeri 0.93'tür.

Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığı; Skewness ve Kurtosis değerleri, histogram grafiği, varyasyon katsayısı, dentrended grafiği ve kolmogorov-Smirnov testleri ile değerlendirilmiştir. Normallik kriterlerinden üçünü sağladığı için (skewness ve kurtosis değerleri, histogram grafiği ve dentrended grafiği) verilerin normal dağıldığı belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen demografik veriler frekans ve yüzde dağılımları ile verilmiştir. Buna ek olarak ölçeklerden elde edilen puanların katılımcıların demografik özelliklerine göre analizinde iki grup içeren kategorik değişkenler için t testi, üç ve daha fazla grup içeren kategorik değişkenler için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Varyans analizi sonucunda gruplar arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan post hoc testlerinden LSD testi kullanılmıştır. Ayrıca ölçeklerden elde edilen puanların birbiri ile ilişkisinin analizi Pearson korelasyon analizi ile gerçekleştirilmiştir. $p < 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapılabilmesi için, ilgili üniversitenin Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (2017/157) onay alınmıştır. Araştırma örneklemini oluşturan öğrencilerden de bilgilendirilmiş yazılı onam alınmıştır. Araştırmanın her aşaması Helsinki Deklarasyonuna uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine bakıldığında; çoğunluğunun kadın (%72.17), 20-21 yaş aralığında (%47.61) olduğu, çekirdek ailede yaşadığı (%73.04), yaşamının çoğunu ilde (%60.57) geçirdiği ve herhangi bir kronik hastalığının olmadığı (%90.22) tespit edilmiştir. Öğrencilerin mesleki özellikleri incelendiğinde; %30.43'ünün 3. Sınıf öğrencisi olduğu, %40.43'ünün işsiz kalmamak için hemşirelik mesleğini seçtiği, %62.17'sinin hemşirelik mesleğini sevdiği, %72.83'ünün ders başarı durumunun orta düzeyde olduğu, %77.39'unun yaşadığı sorunları başkalarıyla paylaştığı saptanmıştır (Tablo 1).

Katılımcıların İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği'nden 56.66 ± 8.85 aldıkları ve alt boyut puanlarının ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

Öğrencilerin sosyodemografik ve mesleki özellikleri ile İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği ve alt boyut puanlarına bakıldığında; kız öğrencilerin öz yeterlilik puanının, hemşirelik mesleğini seven öğrencilerin ise, kendini sevmeye ve benlik saygısı toplam puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların, hemşirelik

Tablo 1. Öğrencileri Tanıtıcı Bilgi ve Mesleki Özelliklerinin İBBSÖ Dağılımı (n=460)

Tanıtıcı Bilgi ve Mesleki Özellikleri		n (%)	Kendini Sevme	Öz Yeterlilik	Benlik Saygısı Toplam
Cinsiyet	Kadın	332 (72.17)	30.69±5.18	26.87± 4.78	57.57±8.99
	Erkek	128 (27.83)	28.42±5.06	25.89± 3.78	54.32±8.05
İstatistiksel Analiz			t=4.232 p= 0.813	t=2.069 *p= 0.022	t=3.565 p= 0.381
Yaş	18-19	96 (20.90)	29.98±4.98	26.83±4.70	56.82±8.69
	20-21	219 (47.61)	29.99±5.43	26.27±4.59	56.26±9.05
	22-24	126 (27.39)	30.12±5.11	26.78±4.17	56.91±8.39
	25 ve üstü	19 (4.13)	30.94±5.56	28.00±5.41	58.94±10.46
İstatistiksel Analiz			F= 0.205 p= 0.893	F= 1.131 p= 0.336	F= 0.611 p= 0.608
Aile Tipi	Geniş Aile	124 (26.96)	29.54±5.40	26.50±4.67	56.04 ± 9.20
	Çekirdek Aile	336 (73.04)	30.25±5.18	26.63±4.50	56.89 ±8.72
İstatistiksel Analiz			t= -1.290 p= 0.687	t= -1.093 p= 0.978	t= -0.914 p= 0.732
Yaşanılan Yer	Köy	54 (11.76)	28.79±5.17	26.46±4.68	55.25±9.15
	İlçe	127 (27.67)	30.11±5.46	26.62±4.64	56.73±9.12
	İl	278 (60.57)	30.30±5.14	26.62±4.49	56.93±8.68
İstatistiksel Analiz			F= 1.879 p= 0.154	F= 0.031 p= 0.969	F= 0.811 p= 0.445
Kronik Hastalık Durumu	Evet	45 (9.78)	26.75±6.16	25.62±4.53	52.37±9.90
	Hayır	415 (90.22)	30.42±5.01	26.70±4.53	57.13±8.62
İstatistiksel Analiz			t= -4.552 p= 0.072	t= -1.525 p= 0.736	t= -3.463 p= 0.257
Bulunduğu Sınıf	1. sınıf	109 (23.70)	30.10±5.14	27.08±4.48	57.18±8.70
	2. sınıf	85 (18.48)	30.14±5.30	26.49±4.99	56.63±9.22
	3. sınıf	140 (30.43)	29.95±5.54	26.21±4.39	56.16±9.08
	4. sınıf	98 (21.30)	30.01±4.90	26.45±4.10	56.46±8.19
	Yüksek Lisans	28 (6.09)	30.50±5.46	27.50±5.56	58.00±9.77
İstatistiksel Analiz			F= 0.073 p= 0.990	F= 0.867 p= 0.483	F= 0.374 p= 0.827
Bölüm Tercih Nedeni	Kendi İsteği	105 (22.83)	31.26±5.20	27.63±4.59	58.90±8.67
	Aile İsteği	117 (25.43)	28.85±5.38	26.44±4.67	55.29±9.23
	İşsiz Kalmamak	186 (40.43)	30.04±5.15	26.12±4.70	56.16±9.07
	Diğer	52 (11.30)	30.46±4.86	26.57±3.13	57.03±6.63
İstatistiksel Analiz			F= 4.091 p= 0.007	F= 2.578 p= 0.053	F= 3.447 *p= 0.017
Meslek Sevgisi	Evet	286 (62.17)	31.07±4.77	27.27±4.26	58.35±8.07
	Hayır	174 (37.83)	28.40±5.57	25.49±4.78	53.90±9.40
İstatistiksel Analiz			t= 5.453 *p= 0.020	t= 4.148 p= 0.128	t= 5.384 *p= 0.039
Başarı Durumu	Yüksek	61 (13.26)	30.65±5.14	28.36±4.86	59.01±9.19
	Orta	335 (72.83)	30.35±5.07	26.75±4.25	57.10±8.40
	Düşük	64 (13.91)	28.01±5.81	24.14±4.77	52.15±9.47
İstatistiksel Analiz			F= 5.891 *p= 0.003	F= 14.989 *p= 0.000	F= 11.343 *p= 0.000
Sorunlarını Başkalarıyla Paylaşma	Evet	356 (77.39)	30.63±5.01	26.81±4.33	57.44±8.38
	Hayır	104 (22.61)	28.12±5.58	25.88±5.15	54.00±9.89
İstatistiksel Analiz			t= 4.375 p= 0.233	t= 1.834 p= 0.134	t= 3.524 p= 0.088
Min - Max Değerleri		460 (100)	13-40	11-40	24-80
Ort ± SS		460 (100)	30.06±5.24	26.60±4.54	56.66±8.85

İBBSÖ: İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği, t: Student t testi, F: Tek yönlü varyans analizi *p<0.05 anlamlılık düzeyi alınmıştır.

bölümünü tercih durumları ile kendini sevme ve benlik saygısı toplam puanı arasında, ders başarı durumu ile kendini sevme, öz yeterlilik ve benlik saygısı toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık belirlenmiştir ($p<0.05$) (Tablo 2). Yapılan post-hoc analizde bölüm seçimindeki farklılığın bölümü kendi isteği ile seçenler ile aile isteği ile seçenler arasından kaynaklandığı tespit edilmiştir ($p<0.05$). Başarı durumundaki farklılığın ise, kendini sevme alt boyutu ve benlik saygısı toplam puanında ders başarısı düşük olanlar ile orta ve yüksek olanlar arasından, öz yeterlilik alt boyutunda tüm gruplar arasından kaynaklandığı saptanmıştır ($p<0.05$).

Öğrencilerin Klinik Stres Anketi'nden aldıkları puanların ortalamalarına bakıldığında; ölçek toplamından 36.40 ± 12.22 , alt boyutlardan ise ortalama yakın puanlar aldıkları belirlenmiştir (Tablo 2).

Katılımcıların sosyodemografik ve mesleki özellikleri ile Klinik Stres Anketi ve alt boyut puanlarına bakıldığında; kız öğrencilerin klinikte tehdit duygusunu daha fazla hissettiği, hemşirelik mesleğini sevenlerin ve sorunlarını başkalarıyla paylaşmayanların ise klinik stres puanının anlamlı derece yüksek olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda yaş ile tehdit, mücadele, yarar ve klinik stres toplam puanı arasında, bulunduğu sınıf ile yarar ve klinik stres toplam puanı arasında, bölüm tercih nedeni ile mücadele, yarar ve zarar alt boyutları arasında, başarı durumu ile yarar alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 3). Yapılan post-hoc analiz sonucunda 18-19 yaş grubundaki öğrencilerin tehdit, mücadele, yarar ve klinik stres puanının diğer yaş gruplarından, 1. sınıf öğrencilerin ise yarar ve klinik stres toplam puanı diğer sınıflardan yüksek bulunmuştur. Bölüm seçimi ile mücadele alt boyutu arasındaki farklılık hemşirelik mesleğini kendi isteğiyle seçenler ile işsiz kalmamak için seçenler arasından, bölüm seçimi ile yarar alt boyutu arasındaki farklılık mesleği kendi isteğiyle seçenler ile diğer gruplar arasından, bölüm seçimi ile zarar alt boyutu arasındaki farklılık ise, aile isteğiyle seçenler ile kendi isteğiyle işsiz kalmamak için seçenler arasından kaynaklanmaktadır. Öğrencilerin başarı durumu ile yarar alt boyutu arasındaki farklılık ise, ders başarısı yüksek olanlar ile orta ve düşük olanlar arasından kaynaklanmaktadır ($p<0.05$).

Öğrencilerin Algılanan Stres Ölçeği'nden 61.77 ± 20.47 puan aldıkları ve alt boyut puanlarının ortalama yakın olduğu saptanmıştır (Tablo 3).

Katılımcıların sosyodemografik ve mesleki özellikleri ile Algılanan Stres Ölçeği ve alt boyut puanlarına

bakıldığında; kız öğrencilerin mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklanan stresi ve akran ve günlük yaşam stresi anlamlı derece yüksek bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin yaş ve buldukları sınıf ile mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklı stresi, hastaya bakım stresi, ödev ve iş yükü stresi, öğretim elemanı ve hemşire kaynaklı stresi, ortam stresi, akran ve günlük yaşam stresi ve algılanan stres toplam puanı arasında, başarı durumu ile öğretim elemanı ve hemşire kaynaklı stresi, akran ve günlük yaşam stresi ve algılanan stres toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0.05$) (Tablo 3). Yapılan post-hoc analiz sonucunda yaş ile ölçek toplam ve alt boyutları arasındaki farklılığın mesleki bilgi ve beceri eksikliği kaynaklı stres ve hastaya bakım stresi alt boyutlarında 18-19 yaş ile 22 yaş ve üstünden, ödev ve iş yükü stresi, öğretim elemanı ve hemşire kaynaklı stres, ortam stresi, akran ve günlük yaşam stresi alt boyutları ve algılanan stres toplam puanında 20-21 yaş ile 22 yaş ve üstünden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda öğretim elemanı ve hemşire kaynaklı stres alt boyutunda 18-19 yaş ile 25 yaş ve üstü, algılanan stres toplam puanında 18-19 yaş ile 20-24 yaş arasından kaynaklanan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Öğrencilerin buldukları sınıf ile ölçek toplam ve alt boyutları arasındaki farklılığın 4. sınıflar ile diğer sınıflar arasından, başarı durumu ile öğretim elemanı ve hemşire kaynaklı stres, akran ve günlük yaşam stresi ve algılanan stres toplam puanı arasındaki farklılığın başarı durumu yüksek olanlar ile orta ve düşük olanlar arasından kaynaklandığı saptanmıştır ($p<0.05$).

Öğrencilerin sınıf düzeyleri ile yarar, toplam klinik stres puanı, algılanan stres toplam ve alt boyut puanları arasında, barınma yeri ile toplam klinik stres ve alt boyutları, toplam algılanan stres ve alt boyut puanları arasında, bölüm tercih nedeni ile kendini sevme alt boyutu, benlik saygısı toplam puanı, mücadele, yarar ve zarar alt boyutları arasında, meslek sevgisi ile kendini sevme alt boyutu, benlik saygısı ve klinik stres algısı toplam puanları arasında, başarı durumu ile yarar, benlik saygısı toplam ve alt boyut puanları, algılanan stres toplam puanı, öğretim elemanları ve hemşirelerden kaynaklanan stres, akranlardan ve günlük yaşamdan kaynaklanan stres alt boyut puanları arasında, sorunları paylaşma ile klinik stres algısı toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 4).

Katılımcıların İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği, Klinik Stres Anketi ve Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 4).

Tablo 2. Öğrencileri Tanıtıcı Bilgi ve Mesleki Özelliklerinin KSA Dağılımı

Tanıtıcı Bilgi ve Mesleki Özellikleri		Tehdit	Mücadele	Yarar	Zarar	Klinik Stres Anketi Toplam
Cinsiyet	Kadın	10.80±5.09	14.78±5.75	3.81±2.19	7.06±4.81	36.46±12.07
	Erkek	9.87±4.17	14.79±5.21	3.92±1.96	7.64±4.49	36.23±12.63
İstatistiksel Analiz		t= 1.834 *p= 0.008	t= -0.029 p= 0.072	t= -0.476 p= 0.050	t= -1.161 p= 0.417	t= 0.183 p= 0.569
Yaş	18-19	11.31±4.62	16.01±5.92	4.59±2.11	7.88±4.53	39.80±12.62
	20-21	10.89±4.97	14.77±5.24	3.55±2.06	7.05±4.85	36.28±11.22
	22-24	9.63±4.69	13.63±5.95	3.77±2.15	7.08±4.58	34.13±13.13
	25 ve üstü	8.57±4.81	16.38±4.12	3.89±2.07	6.78±5.29	35.63±12.11
İstatistiksel Analiz		F= 3.752 *p= 0.011	F= 3.874 *p= 0.009	F= 5.525 *p= 0.001	F= 0.801 p= 0.494	F= 4.032 *p= 0.008
Aile Tipi	Geniş Aile	10.54±4.71	14.59±5.89	3.79±2.24	7.62±4.79	36.55±12.91
	Çekirdek Aile	10.54±4.92	14.85±5.50	3.86±2.08	7.08±4.70	36.34±11.97
İstatistiksel Analiz		t= -0.008 p= 0.295	t= -0.437 p= 0.368	t= -0.338 p= 0.223	t= 1.104 p= 0.811	t= 0.164 p= 0.152
Yaşadığı Yer	Köy	11.40±4.35	15.46±5.98	3.75±2.12	7.72±4.65	38.35±11.69
	İlçe	10.58±4.86	14.35±5.40	3.68±2.13	7.12±4.81	35.74±12.21
	İl	10.33±4.95	14.84±5.63	3.93±2.13	7.18±4.72	36.31±12.35
İstatistiksel Analiz		F= 1.102 p= 0.333	F= 0.785 p= 0.457	F= 0.668 p= 0.513	F= 0.333 p= 0.717	F= 0.874 p= 0.418
Kronik Hastalık Durumu	Evet	10.13±4.92	13.57±5.55	3.11±2.17	7.64±4.54	34.46±11.47
	Hayır	10.58±4.86	14.91±5.60	3.92±2.11	7.18±4.75	36.61±12.29
İstatistiksel Analiz		t= -0.595 p= 0.546	t= -1.523 p= 0.987	t= -2.447 p= 0.311	t= 0.621 p= 0.333	t= -1.119 p= 0.806
Bulunduğu Sınıf	1. sınıf	11.18±4.43	16.00±5.67	4.52±2.09	7.59±4.44	39.30±11.90
	2. sınıf	11.16±4.56	14.65±5.29	3.62±1.96	8.36±4.35	37.81±12.29
	3. sınıf	10.50±5.16	14.08±5.68	3.22±2.03	6.52±4.99	34.34±11.54
	4. sınıf	9.51±4.81	14.63±5.17	4.13±2.07	6.88±4.61	35.16±11.65
	Yüksek Lisans	10.00±5.62	14.46±6.87	3.96±2.56	7.03±5.40	35.46±16.12
İstatistiksel Analiz		F= 2.030 p= 0.089	F= 1.891 p= 0.111	F= 6.696 *p= 0.000	F= 2.322 p= 0.056	F= 3.163 *p= 0.014
Bölüm Tercih Nedeni	Kendi İsteği	9.78±4.40	16.27±5.47	4.59±1.93	6.29±4.52	36.94±11.31
	Aile İsteği	11.02±5.02	14.82±5.61	3.76±2.14	8.29±4.88	37.91±13.05
	İşsiz Kalmamak	10.84±5.00	13.85±5.40	3.49±2.14	7.14±4.61	35.34±11.80
	Diğer	9.90±4.74	15.00±6.01	3.76±2.12	7.01±4.85	35.69±13.41
İstatistiksel Analiz		F= 1.796 p= 0.147	F= 4.303 *p= 0.005	F= 6.232 *p= 0.000	F= 3.435 *p= 0.017	F= 1.190 p= 0.313
Meslek Sevgisi	Evet	9.84±4.55	15.94±5.16	4.30±2.00	6.37±4.52	36.46±11.53
	Hayır	11.68±5.14	12.87±5.78	3.09±2.13	8.63±4.73	36.29±13.31
İstatistiksel Analiz		t= -3.983 p= 0.082	t= 5.911 p= 0.074	t= 6.096 p= 0.336	t= -5.120 p= 0.253	t= 0.149 *p= 0.018
Başarı Durumu	Yüksek	11.36±4.89	15.77±5.27	4.65±1.99	7.29±4.39	39.08±13.05
	Orta	10.32±4.88	14.81±5.61	3.79±2.12	7.06±4.75	36.00±12.27
	Düşük	10.90±4.71	13.68±5.74	3.34±2.10	8.00±4.88	35.93±10.91
İstatistiksel Analiz		F= 1.377 p= 0.253	F= 2.185 p= 0.114	F= 6.424 *p= 0.002	F= 1.049 p= 0.351	F= 1.696 p= 0.185
Sorunlarını Başkalarıyla Paylaşma	Evet	10.20±4.83	15.05±5.44	3.90±2.10	6.63±4.59	35.80±11.74
	Hayır	11.69±4.83	13.86±6.04	3.64±2.21	9.25±4.63	38.45±13.57
İstatistiksel Analiz		t= -2.756 p= 0.809	t= 1.907 p= 0.092	t= 1.096 p= 0.308	t= -5.087 p= 0.907	t= -1.950 *p= 0.049
Min - Max Değerleri		0-24	1-28	0-8	0-20	3-75
Ort ± SS		10.54±4.86	14.78±5.60	3.84±2.13	7.22±4.73	36.40±12.22

KSA: Klinik Stres Anketi, t: Student t testi, F: Tek yönlü varyans analizi *p<0,05 anlamlılık düzeyi alınmıştır.

Tablo 3. Öğrencilerin Tanıtıcı Bilgi ve Mesleki Özelliklerinin HÖASÖ Dağılımı

Öğrencilerin Tanıtıcı Bilgi ve Mesleki Özellikleri	Mesleki Bilgi ve Beceri Etkisizliği Stresi	Hastaya Bakım Stresi	Ödev ve İş Yüklü Stresi	Öğretim Elemanı ve Hemşire Stresi	Ortam Stresi	Akran ve Günlük Yaşam Stresi	Algılanan Stres Ölçeği Toplam
Cinsiyet	6.53±2.84 6.21±2.34 t= 1.133	17.41±6.57 16.03±5.94 t= 2.077	6.72±2.63 5.86±2.40 t= 3.204	13.87±4.71 12.04±4.64 t= 3.204	6.72±2.63 5.86±2.40 t= 3.204	8.00±3.73 7.16±2.95 t= 2.282	63.47±20.86 57.35±18.75 t= 2.901
İstatistiksel Analiz	*p= 0.005 7.02±2.52	p= 0.194 17.93±5.93	p= 0.116 6.52±2.50	p= 0.935 13.43±4.59	p= 0.116 6.52±2.50	*p= 0.009 7.64±3.52	p= 0.147 63.50±18.97
Yaş	6.59±2.59 6.01±2.97	17.95±6.06 15.45±6.84	6.85±2.52 5.96±2.70	14.14±4.56 12.34±4.95	6.85±2.52 5.96±2.70	8.25±3.52 7.20±3.49	64.93±19.59 56.78±21.83
İstatistiksel Analiz	F= 5.184 *p= 0.002	12.26±6.37 *p= 0.000	5.52±2.67 *p= 0.007	10.89±4.80 *p= 0.001	5.52±2.67 *p= 0.007	F= 6.930 *p= 0.021	49.68±18.90 *p= 0.000
Aile Tipi	6.40±2.49 6.46±2.80 t= -0.224	16.54±6.08 17.21±6.55 t= -0.993	6.05±2.45 6.64±2.64 t= -2.165	12.79±4.31 13.57±4.90 t= -1.560	6.05±2.45 6.64±2.64 t= -2.165	7.52±3.32 7.86±3.63 t= -0.900	59.78±18.18 62.50±21.22 t= -1.269
İstatistiksel Analiz	p= 0.218 6.09±2.67	p= 0.668 16.70±5.52	p= 0.207 6.42±1.92	p= 0.107 12.74±4.48	p= 0.207 6.42±1.92	p= 0.403 7.48±3.51	p= 0.221 59.51±17.58
Yaşadığı Yer	6.58±2.56 6.45±2.80 F= 0.616	17.88±6.13 16.71±6.70 F= 1.517	6.76±2.61 6.36±2.70 F= 1.028	13.99±4.39 13.20±4.96 F= 1.718	6.76±2.61 6.36±2.70 F= 1.028	8.33±3.53 7.59±3.52 F= 2.174	64.79±20.32 60.86±20.99 F= 1.991
İstatistiksel Analiz	p= 0.540 5.62±2.29	p= 0.220 14.77±5.55	p= 0.359 5.71±2.36	p= 0.181 12.80±4.32	p= 0.359 5.71±2.36	p= 0.115 7.51±3.75	p= 0.138 56.11±17.32
Kronik Hastalık Durumu	6.53±2.74 t= -2.159	17.27±6.47 t= -2.489	6.57±2.61 t= -1.734	13.42±4.80 t= -1.052	6.57±2.61 t= -1.052	7.79±3.53 t= -0.514	62.38±20.72 t= -1.960
İstatistiksel Analiz	p= 0.173 6.84±2.46	p= 0.136 17.20±5.77	p= 0.270 6.54±2.42	p= 0.154 12.97±4.29	p= 0.270 6.54±2.42	p= 0.441 7.52±3.27	p= 0.088 61.55±17.79
Bulunduğu Sınıf	6.89±2.40 6.63±2.97 5.53±2.68	18.38±5.40 18.02±7.07 14.54±6.32	6.62±2.25 7.00±2.82 5.75±2.52	13.80±4.58 14.74±5.03 11.43±4.48	6.62±2.25 7.00±2.82 5.75±2.52	8.56±2.97 8.30±3.88 6.65±3.51	65.65±17.11 66.18±22.89 53.08±19.70
İstatistiksel Analiz	F= 4.574 *p= 0.001	16.00±6.50 *p= 0.000	5.85±2.77 *p= 3.875	13.46±4.29 *p= 0.004	5.85±2.77 *p= 3.875	7.57±3.65 *p= 0.001	59.21±20.52 *p= 0.000
Bölüm Tercih Nedeni	6.41±2.75 6.56±2.68 6.37±2.75	17.20±6.44 17.29±6.02 16.69±6.78	6.56±2.66 6.53±2.33 6.44±2.72	13.57±4.64 13.70±4.30 13.04±5.07	6.56±2.66 6.53±2.33 6.44±2.72	8.04±3.57 7.49±3.10 7.82±3.66	62.67±20.53 62.30±18.05 60.97±21.79
İstatistiksel Analiz	p= 0.943 6.32±2.77	p= 0.840 16.72±6.56	p= 0.962 6.24±2.62	p= 0.660 13.18±4.76	p= 0.962 6.24±2.62	p= 0.694 7.72±3.56	p= 0.904 60.75±20.92
Meslek Sevdiği	6.66±2.62 t= -1.299	17.53±6.17 t= -1.313	6.89±2.52 t= -2.613	13.66±4.75 t= -1.052	6.89±2.52 t= -2.613	F= 0.188 7.83±3.53 t= -0.327	63.45±19.63 t= -1.375
İstatistiksel Analiz	p= 0.283 5.83±3.15	p= 0.211 15.42±7.22	p= 0.515 5.73±2.48	p= 0.821 11.95±4.23	p= 0.515 5.73±2.48	p= 0.583 6.78±3.21	p= 0.233 55.32±20.57
Başarı Durumu	6.46±2.71 6.96±2.16 F= 2.744	17.11±6.42 18.12±5.38 F= 2.878	6.58±2.61 6.68±2.53 F= 2.983	13.46±4.86 14.20±4.42 F= 3.805	6.58±2.61 6.68±2.53 F= 2.983	7.85±3.65 8.26±3.18 F= 3.083	62.28±21.00 65.25±16.00 F= 4.107
İstatistiksel Analiz	p= 0.065 6.25±2.77	p= 0.057 16.69±6.47	p= 0.052 6.42±2.60	*p= 0.023 13.36±4.74	p= 0.052 6.42±2.60	*p= 0.047 7.77±3.59	*p= 0.017 61.00±20.89
Sorunlarını Başkalarıyla Paylaşma	7.12±2.42 t= -2.901	18.16±6.17 t= -2.050	6.71±2.59 t= -1.001	13.38±4.84 t= -0.042	6.71±2.59 t= -1.001	7.75±3.39 t= 0.032	64.39±18.78 t= -1.486
İstatistiksel Analiz	p= 0.106 0-12	p= 0.435 0-31	p= 0.990 0-20	p= 0.725 1-24	p= 0.990 0-12	p= 0.361 0-16	p= 0.120 7-113
Min - Max Değerleri	6.45±2.71	17.03±6.42	10.66±4.00	13.36±4.75	6.48±2.60	7.76±3.55	61.77±20.46

HÖASÖ: Hemşirelik Öğrencileri için Algılanan Stres Ölçeği, t: Student t testi, F: Tek yönlü varyans analizi *p<0,05 anlamlılık düzeyi alınmıştır.

Tablo 4. Öğrencilerin İBBSÖ, KSA ve HÖASÖ Korelasyon Dağılımı

Maddeler	1	2	3
1 İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği	-	r= -0,069 p: 0,141	r= -0,084 p: 0,072
2 Klinik Stres Anketi		-	r= 0,036 p: 0,440
3 Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği			-

r: Pearson korelasyon katsayısı

TARTIŞMA

Hemşirelik mesleği teorik bilginin uygulamaya aktarıldığı profesyonel bir meslektir. Eğitim sürecinde ilk kez gerçek alanda uygulama yapan hemşirelik öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri, buldukları sınıf, hemşirelik mesleğini kendi istekleri ile seçme durumları, akademik başarı düzeyleri, meslek sevgisi ve yaşadıkları sorunları paylaşmaya yönelik yaklaşımları benlik saygılarını, algıladıkları stresi ve özellikle klinik ortamdaki stres düzeylerini etkilediği düşünülmektedir. Bu çalışmada belirtilen sosyodemografik ve mesleki özelliklerin hemşirelik öğrencilerinin benlik saygısını, algılanan stres ve klinik stres düzeylerini nasıl etkilediği literatür doğrultusunda tartışılmıştır. Elde edilen sonuçların bölgesel ve küresel farklılıkları ortaya koyarak literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Stres, öğrencilerin klinik uygulama performansını bozabilen bir durumdur (Chernomas ve Shapiro, 2013). Hemşirelik öğrencilerinin ruh sağlığı sorunlarına ilişkin literatür, klinik uygulamayla ilişkili stres ve kaygıya vurgu yaparak bu sürecin öğrencilerin benlik saygılarına ve algılanan stres düzeyleriyle olan ilişkisini tanımlar (Chernomas ve Shapiro, 2013). Yapılan bu çalışmada öğrencilerin benlik saygısı, klinik stres ve algılanan stres düzeyleri değerlendirilmiş ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği'nden ortalamasının üzerinde, Klinik Stres Ölçeği'nden ortalamasının altında, Hemşirelik Öğrencileri için Algılanan Stres Ölçeği'nden ise ortalamasının üzerinde puan aldıkları saptanmıştır. Öğrencilerin özellikle mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklanan stres, hastaya bakım verirken yaşanan stres, ödev ve iş yükünden kaynaklanan stres, öğretim elemanı ve hemşirelerden kaynaklanan stres ve ortamdaki kaynaklanan stres puanlarının ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonuçları literatür ile karşılaştırıldığında; İki Boyutlu Benlik Saygısı Ölçeği (Koç ve ark., 2022), Klinik Stres Ölçeği (Karagözoğlu ve ark., 2014; Taşdelen ve Zaybak, 2013), ve Hemşirelik Öğrencileri için Algılanan Stres Ölçeği toplam puan (Ergin ve ark., 2018) sonuçlarının literatür ile benzerlik gösterdiği belirlenirken; öğrencilerin mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklanan stres, hastaya bakım verirken yaşanan stres, ödevlerden ve iş yükünden

kaynaklanan stres, öğretim elemanı ve hemşirelerden kaynaklanan stres ve ortamdaki kaynaklanan stres puanlarının literatürdeki çalışmalardan (Al-Gamal ve ark., 2018, Ismaile, 2017) çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin klinik stres ve algılanan stres düzeylerindeki bu yüksekliğin, öğrencilerin hem akademide hem de klinikte kendilerinde stres yaratan durumlarla daha sık karşılaşmalarından ve stres yaratan bu durumlar ile etkin başa çıkma davranışlarını kullanamamalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Benlik saygısı ve algılanan stres öğrencilerin akademik performansları ile ilişkilendirilmektedir (Mohsen, 2017). Hemşirelik öğrencilerinin girişken, sağlıklı ilişkiler kurabilen, kendilerini kabul eden, özgüveni ve özsaygısı yüksek bireyler olarak yetişmeleri mesleki başarı açısından olduğu kadar, bireysel doyum açısından da önemlidir (Ağaçdiken ve ark., 2016). Yapılan bu çalışmada öğrencilerin başarı düzeyleri arttıkça kendilerini daha fazla sevdiğini, öz yeterliliklerinin ve benlik saygılarının yükseldiği, klinikteki yarar duygularının arttığı belirlenmiştir. Aynı zamanda akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin öğretim elemanı, hemşire, akran ilişkilerinde ve günlük yaşam alanından kaynaklanan streslerinin ve buna paralel olarak algılanan stres düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar algılanan stres, klinik stres, benlik saygısı ve akademik başarı arasındaki ilişkinin göz ardı edilmeyecek kadar önemli olduğunu düşündürmektedir.

Öğrencilerde stresin içsel yordayıcılarından biri; öz yeterliliğidir. Klinik ortam ise, öğrenciler için stresin ana dışsal yordayıcısı olarak bildirilmektedir (McCarthy ve ark., 2018). Literatüre bakıldığında; algılanan stres, klinik stres ve öz yeterlilik düzeylerinin kız öğrencilerde erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir (Karagözoğlu ve ark., 2014; Karaca ve ark., 2017; Pozam ve Zaybak, 2022). Yapılan bu çalışmada da kız öğrencilerin klinik stres ve algılanan stres puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Özellikle klinik stresin alt boyutu olan ortamdaki tehdit algılarının, algılanan stresin alt boyutu olan mesleki bilgi ve beceri ile akran ve günlük yaşam streslerinin anlamlı düzeyde yüksekliği dikkat çekicidir. Kız öğrencilerin yüksek stres düzeylerine karşın öz yeterlilik düzeylerinin de yüksek

bulunması yaşadıkları stresi etkin yönetebileceklerini düşündürmektedir.

Hemşirelik eğitimine yeni başlayan öğrencilerin sınırlı bilgi, tıp dili ve klinik prosedürlere aşına olmayışı öğrenciler tarafından stresli bir durum olarak görülmektedir (McCarthy ve ark., 2018). Jimenez ve ark. (2010) klinik uygulamanın ilk dönemini en stresli dönem olarak tanımlanmaktadır (Jimenez ve ark., 2010). Eğitimin ilk yılında hemşirelik mesleğine dâhil olmaya başlayan öğrencilerin, klinik ortamı ilk kez deneyimleme, eğitim, bakım ve hasta sorumluluğu için daha temel yeterlilikler gerektiren daha genel servislerde uygulama yapma ve her başarılı pratikte yararlı olma duyguları artarken; hata yapma korkusu klinik stres düzeylerini artırmaktadır (Onieva-Zafra ve ark., 2020). Nitekim yapılan bu çalışmada hemşirelik 1. sınıf öğrencilerinin yarar algılarının, klinik stres ve algılanan stres düzeylerinin diğer sınıflardan yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin klinik stres düzeylerine ilişkin literatür incelendiğinde, genellikle 1. Sınıf hemşirelik öğrencilerinin klinik stres düzeylerinin araştırıldığı görülmüştür (Açıksöz ve ark., 2016; Mankan ve ark., 2016; Karagözoğlu ve ark., 2014; Özden ve ark., 2013; Atay ve Yılmaz, 2011). Yapılan bu çalışmada hemşirelik 1. sınıf öğrencilerinin klinik stres düzeylerinin hemşirelik 2., 3. 4. sınıf ve yüksek lisans öğrencileri ile karşılaştırılmasının literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Öğrencilerin algılanan stres düzeyleri ve özellikle mesleki bilgi ve becerileri eksikliği stresi, hastaya bakım stresi, ödev iş yükü stresi, öğretim elemanı ve hemşire stresi, ortam stresi, akran ve günlük yaşam stres düzeylerinin anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Karaca ve ark. (2017) yaptığı çalışmada ise algılanan stres düzeyi 2. sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunurken; mesleki bilgi ve becerileri eksikliği stresi ve ortam stresi çalışma sonuçları ile benzer şekilde 1. sınıf öğrencilerinde yüksek bulunmuştur (Karaca ve ark., 2017). Araştırma sonucunda yaşanan bu stresin 1. sınıf öğrencilerinde mesleği ilk kez tecrübe etmenin ve yapılan her uygulamanın bir başarı olarak görülmesinden kaynaklanan bir yarar duygusu varken halen akademik ve klinik ortama oryantasyonun sağlanmasından kaynaklanan bir stres olduğu düşünülmektedir.

Eğitimin ilerlemesi ile artan teorik bilgiler ve deneyimler öğrencilerin stres düzeylerini azaltabilmektedir. Eğitimin son yılında ise öğrenciler daha deneyimli ve dolayısıyla daha bilgili oldukları için öğretmenlerin ve klinik hemşirelerin kendilerinden daha fazlasını beklediklerini hissetmeleri klinik stres seviyelerinin artmasına sebep olabilmektedir. Stres artışına neden

olan bir diğer durumun ise, daha yoğun eğitim alan bu öğrencilerin hasta bakımı sırasında daha fazla yeterlilik ve beceriye sahip olması gerekliliğidir (Onieva-Zafra ve ark., 2020). Yapılan bu çalışma sonucunda da hemşirelik 4. sınıf öğrencilerinin yarar duygusu düzeylerinin yüksek, mesleki bilgi ve beceri eksikliğine bağlı stres, hastaya bakım stresi, ödev iş yükü stresi, öğretim elemanı ve hemşire stresi, ortam stresi, akran ve günlük yaşam stresi düzeylerinin ise diğer sınıflardan anlamlı düzeyde düşük olduğu belirlenmiştir. Karaca ve ark. (2017) yaptığı çalışmada mesleki bilgi ve beceri eksikliğine bağlı stres, hastaya bakım stresi, ödev iş yükü stresi ve ortam stresi çalışma sonucu ile paralel şekilde diğer sınıflardan düşük bulunurken; akran ve günlük yaşam stresi diğer sınıflardan yüksek bulunmuştur (Karaca ve ark., 2017). Burnard ve ark. (2008) yaptığı çalışmada ödevler ve iş yükü, ortam, ve öğretim elemanı ve hemşire kaynaklı stres gibi bazı özel stres kaynakları deneyimli öğrencilerde daha yüksek bulunmuştur (Burnard ve ark., 2008). Çalışma sonuçları arasındaki farklılığın ülke, çalışmanın yapıldığı örneklem grubu ve eğitim sürecinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Yapılan bu çalışma; son sınıf öğrencilerinin kendilerini hemşirelik mesleğini icra yeterlilikte görmelerinin, intörnlik uygulaması ile öğrencilerin mesleğe tamamen adaptasyonun sağlanmasının bu sonuçlarda etkili olduğu düşünülürken; daha deneyimli ve dolayısıyla daha bilgili öğrenciler oldukları için özellikle klinik hemşirelerinin kendilerinden daha fazla beklenti içinde olduklarını hissetmeleri ve bu doğrultuda hata yapmaktan korkmaları 4. sınıf öğrencilerde klinik stres düzeyinin artmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Yüksek lisans öğrencilerinde ise ödev ve iş yükü stresi ile öğretim elemanı ve hemşire stres düzeylerinin anlamlı derecede yükselmesinin hemşirelik mesleğini aktif bir şekilde yapmakta olan bu kişilerin bilgedeki derinleşmenin ve uzmanlaşmanın eleştirel bakış açısı ile bilgilerini yeniden sorgulamalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda örnekleme yüksek lisans öğrencilerinin dahil edilmesi ve bu grubun da görüşlerinin alınması yapılan bu çalışmanın farklı bir yönünü oluşturmaktadır.

Öğrencilerin klinik stres ve algılanan stres düzeylerinin yaş gruplarına göre farklılık gösterdiği ve farklılıkların buldukları sınıflarla benzer şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar yaşın dolaylı bir faktör olduğunu, yaş durumundan ziyade eğitim durumundaki farklılığın sonuçlar üzerinde etkili olduğunu düşündürmektedir. Buldukları sınıftan farklı olarak 18-19 yaş grubu öğrencilerin klinik strese neden olan tehdit ve mücadele duyguları diğer gruplardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Taşdelen ve Zaybak (2013) ise yaptıkları çalışmada bu çalışmadan farklı olarak yaş ile klinik stres arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Taşdelen ve Zaybak, 2013). Klinik ortamın,

mesleğe yeni başlayan bu öğrenciler (18-19 yaş grubu) için her zaman hoş olmaması, özellikle bu öğrencilerin personeli veya klinik işleyişi bilmeden, alışılmadık bir ortama itilmesinin ve personelin öğrencilerden yüksek beklenti içerisinde olabilmesinin öğrencilerin tehdit ve mücadele duygularında yükselmeye neden olabileceği düşünülmektedir.

Gelecekte hemşirelik mesleğini icra edecek olan öğrencilerle yapılan bu çalışmada klinik sorunlarını paylaşmayan öğrencilerin klinik stres düzeylerinin anlamlı yüksek bulunması stres ve iş yeri sıkıntıları arasındaki ilişkinin mesleğe başlanılmadan önce ortaya çıkan bir durum olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonucunda hemşirelik mesleğini isteyerek seçen ve mesleği seven öğrencilerin kendini sevme ve benlik saygısı puanları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Literatürde de hemşirelik mesleğini isteyerek seçen öğrencilerin benlik saygılarının yüksek olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Şener ve ark., 2011; Fırat Kılıç, 2018). Aynı zamanda bu çalışmada hemşirelik mesleğini isteyerek seçen öğrencilerin klinikte mücadele ve yarar duygularının anlamlı düzeyde yüksek, zarar duygularının ise anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmüştür. Mankan ve ark. (2015) bölüme isteyerek gelen öğrencilerin klinik stres düzeylerini anlamlı derecede yüksek bulurken; tehdit, mücadele, zarar ve yarar alt boyutlarını bu özelliğe göre incelememiştir (Mankan ve ark., 2015). Açıksöz ve ark. (2016) ise mesleği isteyerek seçme ile klinik stres düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulmamıştır (Açıksöz ve ark., 2016). Çalışma sonucunda öğrencilerin klinik stres düzeylerinin tehdit, mücadele, zarar ve yarar alt boyutları ile incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca öğrencilerin mesleğe henüz başlamadan meslek sevgisi ve isteği ile uygulamalara katılmasının hem kendilerine olan saygı ve güvenlerini olumlu yönde etkilediğini hem de meslekte daha başarılı olacaklarını ve hasta bakımında yararlı hizmetler sunacaklarını düşündürmektedir.

SONUÇ

Çalışma sonucunda öğrencilerin benlik saygısı, klinik stres düzeyi ve algılan stres düzeyi arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Öğrencilerin benlik saygısı, klinik stres düzeyi ve algılan stres puanlarının ortalama değerlere yakın olduğu bulunmuştur.

ÖNERİLER

Hemşirelik eğitim sürecinde büyük bir öneme sahip olduğu için klinik uygulama üzerinde önemle durulması önerilmektedir.

İntörnlük uygulamasının öğrencilerinin mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklı stresini, hastaya bakım

stresini, ödev ve iş yükü stresini, öğretim elemanı ve hemşire stresini, ortam stresini, akran ve günlük yaşam stresini ve genel anlamda algılanan stres düzeylerini azalttığı düşünülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin mesleğe adaptasyonunu kolaylaştıran intörnlük uygulamasının ülke genelinde yaygınlaştırılması önerilmektedir. Aynı zamanda tüm sınıflarda özellikle intörnlük uygulamasının olduğu son sınıf öğrencilerinin klinik stres düzeylerini azaltmak için eğitim müfredatının bu doğrultuda düzenlenmesinin, akademisyenlerin ve mentor hemşirelerin bu doğrultuda danışmanlık hizmeti vermesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Öğrenci hemşireler pek çok faktör nedeniyle klinik deneyimlerinde stres yaşayabilmektedir. Öğrenci hemşirelerin klinik uygulamaya ilişkin beklentilerini bilmek yaşanan stresi azaltabilir. Bu nedenle öğrencilerin klinik deneyime ilişkin beklentilerini, görüşlerini tespit etmeye yönelik kapsamlı araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Hemşirelik eğitiminin bileşenlerinden biri olan laboratuvar uygulamalarında simülasyon uygulamalarının yaygınlaştırılmasının, klinik uygulama öncesi öğrenci hemşirelere deneyime dayalı öğrenme imkanı sunarak stres seviyelerinin azalmasını ve klinik karar verme becerilerinin gelişmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma tek bir üniversitenin hemşirelik öğrencileri ile yürütülmüştür. Bu nedenle araştırmadan elde edilen bulgular sadece araştırmanın uygulandığı hemşirelik fakültesini kapsamaktadır.

KAYNAKLAR

- Acun Kapıkıran, N., & Güzel, N. (2021). İki boyutlu benlik saygısı: Diğer benliklerle ilişkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1294-1310. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2021..-481885>
- Açıksöz, S., Uzun, Ş., & Arslan, F. (2016). Hemşirelik öğrencilerinde öz yeterlilik algısı ile klinik uygulamaya ilişkin kaygı ve stres durumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 58(1), 129-135.
- Ağaçdiken, S., Boğa, N. M., & Özdelikara, A. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitimine yönelik yaşadıkları stres düzeyinin belirlenmesi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 25-41.
- Al-Gamal, E., Alhosain, A., & Alsunaye, K. (2018). Stress and coping strategies among Saudi nursing students during clinical education. *Perspectives in psychiatric care*, 54(2), 198-205. <https://doi.org/10.1111/ppc.12223>
- Al-Sayaghi, K. M., Atrous, M. H., Alkaluby, E. A., Albakoor, F. A., Al-Hebshi, A., Aloush, S. M., Al-Dubai, S. A., Alkhalaf, M. J., & Fadlalmola, H. A. (2023). Relationship between self-esteem and stress coping strategies among internship nursing students. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*, 11(G), 26-32. <https://doi.org/10.3889/oamjms.2023.10233>

- Atay, S. & Yılmaz, F. (2011). Sağlık yüksek okulu öğrencilerinin ilk klinik stres düzeyleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(4), 32-37.
- Burnard, P., Edwards, D., Bennett, K., Thaibah, H., Tothoba, V., Baldacchino, D., Bara P., & Mitevellı J. (2008) A comparative, longitudinal study of stress in student nurses in five countries: Albania, Brunei, the Czech Republic, Malta and Wales. *Nurse Education Today*, 28(2), 134– 145. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2007.04.002>
- Chernomas, W. M., & Shapiro, C. (2013). Stress, depression, and anxiety among undergraduate nursing students. *International Journal Of Nursing Education Scholarship*, 10(1), 255-266. <https://doi.org/10.1515/ijnes-2012-0032>
- Doğan, T. (2011). İki boyutlu benlik saygısı: Kendini sevmeye ve öz-yeterlilik ölçeği'nin türkçe uyarlaması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(162), 126-137.
- Ergin, E., Çevik, K., & Pakış Çetin, S. (2018). Investigation of nursing students' perception of stress and coping behaviours of stress regarding education. *Journal of Education and Research in Nursing*, 15(1), 16-22.
- Göger, S., & Çevirme, A. (2019). Hemşirelik öğrencilerinde öz yeterlilik düzeyinin eğitim stresi üzerine etkisi. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 16(4), 306-312. <http://doi.org/10.5222/HEAD.2019.306>
- Güngörmüş, K., Okanlı, A., & Kocabeyoğlu, T. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 6(1), 9-14.
- Ismail, S. (2017). Perceived clinical stressors among Saudi nursing students. *Open Journal of Nursing*, 7(04), 463.
- Jimenez, C., Navia-Osorio, P. M., & Diaz, C. V. (2010). Stress and health in novice and experienced nursing students. *Journal Of Advanced Nursing*, 66(2), 442-455. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2009.05183.x>
- Kalyani, M. N., Jamshidi, N., Molazem, Z., Torabizadeh, C., & Sharif, F. (2019). How do nursing students experience the clinical learning environment and respond to their experiences? A qualitative study. *BMJ Open*, 9,e028052. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-028052>
- Karaca, A., Yıldırım, N., Ankaralı, H., Açıkğöz, F., & Akkuş, D. (2017). Nursing Students' Perceived Levels of Clinical Stress, Stress Responses and Coping Behaviors. *Journal of Psychiatric Nursing/Psikiyatri Hemşireleri Derneği*, 8(1), 32-39. doi: 10.14744/phd.2017.22590
- Karaca, A., Yıldırım, N., Ankaralı, H., Açıkğöz, F., & Akkuş, D. (2015). Hemşirelik öğrencileri için algılanan stres, biyo-psiko-sosyal cevap ve stresle başetme davranışları ölçeklerinin türkçe'ye uyarlanması. *Journal of Psychiatric Nursing*, 6(1), 15-25.
- Karagözoğlu, Ş., Özden, D., Türk, G., & Yıldız, F. T. (2014). Klasik ve entegre müfredat programı hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik uygulamada yaşadıkları kaygı, klinik stres düzeyi ve etkileyen bazı faktörler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(4).
- Farhan, S., & Khan, I. (2015). Impact of stress, self-esteem and gender factor on students' academic achievement. *International journal on new trends in education and their implications*, 6(2), 143-156.
- Fırat Kılıç, H. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin eğitim stresi ve mesleki benlik saygısı arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 5(1), 49-59. <https://doi.org/10.31125/hunhemsire.431130>
- Koç, A., İnkaya, B., Çakmak, B., & Tayaz, E. (2022). The relationship between bullying behaviors experienced by nursing students in clinical practice and their self-esteem level. *Journal of Psychiatric Nursing*, 13(2). <https://dx.doi.org/10.14744/phd.2022.37541>
- Liu, M., Gu, K., Wong, T. K., Luo, M. Z., & Chan, M. Y. (2015). Perceived stress among Macao nursing students in the clinical learning environment. *International Journal of Nursing Sciences*, 2(2), 128-133. <https://doi.org/10.1016/j.ijnss.2015.04.013>
- Mankan, T., Polat, H., Cengiz, Z., & Sevidik, F. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik stres düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Annals of Health Sciences Research*, 5(1), 10-15.
- Martos, M. P., Landa, A., & Zafra, E. L. (2011). Sources of stress in nursing students: A systematic review of quantitative studies. *International Nursing Review*, 59, 15-25. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1466-7657.2011.00939.x>
- McCarthy, B., Trace, A., O'Donovan, M., Brady-Nevin, C., Murphy, M., O'Shea, M., & O'Regan, P. (2018). Nursing and midwifery students' stress and coping during their undergraduate education programmes: An integrative review. *Nurse Education Today*, 61, 197-209. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.11.029>
- Mohsen, A. S. (2017). The impact of self-esteem, academic self-efficacy and perceived stress on academic performance: A cross-sectional study of Saudi psychology students. *European Journal of Educational Sciences*, 4(3), 51-63.
- Mollaoglu, M., Fertelli, K. T., & Tuncay, Ö. F. (2010). Hastane çalışanlarının hemşirelerin çalışma ortamlarına ilişkin algılarının değerlendirilmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 5, 17-30.
- Onieva-Zafra, M. D., Fernández-Muñoz, J. J., Fernández-Martínez, E., García-Sánchez F. J., Abreu-Sánchez A., & Parra-Fernández M. L. (2020). Anxiety, perceived stress and coping strategies in nursing students: a cross-sectional, correlational, descriptive study. *BMC Med Educ*, 20, 370. <https://doi.org/10.1186/s12909-020-02294-z>
- Özdemir, H., Khorshid, L., & Zaybak, A. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik eğitimine ilişkin yaşadıkları stres düzeyinin belirlenmesi. *Türk Fen ve Sağlık Dergisi*, 1(2), 20-28.
- Özden, D., Karagözoğlu, Ş., & Yıldız, F. T. (2013). Entegre program hemşirelik öğrencilerinin klinik stres düzeyi ve etkileyen faktörler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(2), 89-95.
- Pagana, K. D. (1989). Psychometric evaluation of clinical stress questionnaire (CSQ). *Journal of Nursing Education*, 28(4), 169-74.
- Pandey, R. A., & Chalise, H. N. (2015). Self-esteem and academic stress among nursing students. *Kathmandu University Medical Journal*, 13(4), 298-302. <https://doi.org/10.3126/kumj.v13i4.16827>
- Pozam, M., & Zaybak, A. (2022). Hemşirelik öğrencilerinin klinik performanslarına ilişkin öz-yeterliliklerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 15(1), 22-29. <https://doi.org/10.46483/deuhfed.928683>
- Rafati, F., Nouhi, E., Sabzehvari, S., & Dehghan-Nayyeri, N. (2017). Iranian nursing students' experience of stressors in their first clinical experience. *Journal of Professional Nursing*, 33(3), 250-257. <https://doi.org/10.1016/j.profnurs.2016.09.003>
- Saınçar, B., Çelik, A., & Işık, M. T. (2021). hemşirelikte teorik eğitim ve mesleki uygulama arasındaki etkileşimin, öğrencilerin öz yeterlilik düzeyi ile ilişkisi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 401-418. <https://doi.org/10.47115/jshs.918390>
- Sheu, S., Lin, H. S., & Hwang, S. L. (2002). Perceived stress and physio-psycho-social status of nursing students during their initial period of clinical practice: The effect of coping behaviors. *International Journal of Nursing Studies*, 39(2), 165–75. [https://doi.org/10.1016/s0020-7489\(01\)00016-5](https://doi.org/10.1016/s0020-7489(01)00016-5)
- Sritoomma, N., & Domkrang, N. (2017). Stress levels and coping patterns of nursing students in an international program practicum. *The Malaysian Journal of Nursing*, 9(2), 64-70.
- Şendir, M., & Acaroğlu, R. (2015). Klinik stres anketi'nin türkçe formunun güvenilirlik ve geçerliği. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 14(56), 59-70.
- Şener, K. D., Karaca, A., Açıkğöz, F., & Süzer, F. (2011). Hemşirelik eğitimi mesleki benlik saygısını değiştirir mi?. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 12-16.

Çakı Döner vd.: Hemşirelik öğrencilerinin klinik deneyimi

- Tafarodi, R. W., & Swann, W. B. (2001). Two dimensional selfesteem: Theory and measurement. *Personality and Individual Differences*, 31(5), 653-673. [https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/S0191-8869\(00\)00169-0](https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/S0191-8869(00)00169-0)
- Taşdelen, S., & Zaybak, A. (2013). Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim sırasındaki stres düzeylerinin incelenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21(2), 101-106.
- Ünal, S., Gürhan, N., Saral, E., & Özbaş, A. A. (2008). Hemşirelik öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri ve hemşirelik mesleğini seçme nedenleri. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 16(63), 179-187.
- Wang, A. H., Lee, C. T., & Espin, S. (2019). Undergraduate nursing students' experiences of anxiety-producing situations in clinical practicums: A descriptive survey study. *Nurse Education Today*, 76, 103-108. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2019.01.016>